

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ԽՐԻՄԵԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԷԿ ԸՆԾԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԻՐ ՀՕՏԻՆ

4. Պոլիսէն, 1889ին, նախկին պատրիարք Մկրտիչ Արք. Խրիմեան, իմացած ըլլալով թէ Ռուստրի Մասաչուսէց, ԱՄՆ մէջ ափ մը գաղթական թրքահայեր ժողով գումարելով որոշած են շինել եկեղեցի մը, կը գրէր իրեն ծանօթ Պոլսեցի Միֆայէլ Թօփիանէլեանին Ռուստրի Կանառ Հայկական խումբի ատենապետին. - «Տաղաւարիկ մը շինեցէ՛ք. ձեր վանքեր ու եկեղեցիներ կը սպասեն. հոս է ձեր փառքը, եւ հո՛ն պէտք է ըլլա՛ք դուք, եւ ոչ օտար աշխարհի մէջ»։ Մէկ տարի առաջ յանուն Կանառ Հայկականին Թոփիանէլեան քանակեցելով Կ. Պոլսոյ հայ Պատրիարք Խորէն Աշըգեանի հետ յաջողած էր բերել Ամերիկայի հայ Առաքելական գաղթականներու առաջին հոգեւոր հովիւը՝ Յովսէփ Մ. Վրդ. Սարաճեանը։ Մինչ Սարաճեան, գործակցութեամբը նշանակովի կազմուած հոգաբարձութեան մը, կը փութար ձեռնարկել կառուցելիք հայ եկեղեցւոյ յարմար հողի մը գնումի նախապատրաստական աշխատանքին, Մ. Թօփիանէլեան կը նախընտրէր գնել շէնք մը գայն առժամեայ կերպով որպէս եկեղեցի օգտագործելու նպատակով։

Սարաճեանի ղեկավարութեամբ շինուեցաւ եւ 1891 Ս. Մնունդին իր ձեռնով օծուեցաւ Ս. Փրկիչ անդրանիկ հայ եկեղեցին Ռուստրի մէջ։ Յաջորդ տարին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսական գահ կը քարձրանար Մկրտիչ Խրիմեան՝ Հայրիկն Հայոց, եւ անոր կը վիճակէր 1898ին (երբ արդէն Ամերիկայի շուրջ տասնհինգ հազար Առաքելական հայերու հոգեւոր վարչութիւնը Կ. Պոլսոյ պատրիարքին դիմումով, փոխանցուած էր Մայր Աթոռին) եպիսկոպոս օծել մի

ջանի տարիէ ի վեր հիւսիս արեւմտեան Պարսկաստանի մէջ իբր տեղապահ ծառայող նոյն Յովսէփ Մ. Վ. Սարաճեանը եւ գայն վերադարձնել Ռուստր Ս. Փրկիչ որ այդու կը ստանար կրկնակ հանգամանք՝ ծխական եկեղեցի եւ բեմական առաջնորդարան։ Այս առիթով 1898 Յուլիս 2ին գրած իր երկարաշունչ կոնդակին մէջ Խրիմեան կը յիշէ «ազատասէր Ամերիկան», յանունէ կը թուէ Միացեալ Նահանգներու ուր քաղաքները ուր հայ «տարագիր զաւակները Մայր Լուսոյ Սրբոյ Կաթողիկէ էջմիածնիս» հաստատուած են մի քանի տասնամեակներու միջոցին, եւ կը յորդորէ. - «Յիշեցէ՛ք որ մի օր Իսրայէլի նման Տէր Աստուած գծեց եւս պիտի հանէ այդ պանդխտութեան աշխարհէն դէպի ձեր հայրենի երկիրը»։

1903ին, Խրիմեան Հայրիկի վախճանումէն չորս տարի առաջ Վենետիկի Միխրաբեան Ս. Ղազարու վանքի տպարանէն լոյս տեսաւ 24 էջ պարունակող տետրակ մը հայերէն ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ Ս. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ։ Տետրակին վերջին էջը՝ ստորագրութիւնք Անդամոց Պատգամաւորական ժողովի, ունի իր արձագանգը խմբակարի մը մէջ որ կ'երեւի Մուշեղ Արքեպիսկոպոսի (Սերոբեան) հրատարակած 1913ի Ամերիկահայ Տարեցոյցը հատորին 137րդ էջին վրայ։ Հոգեւորականները չորս վեղարաւորներ են՝ թէ՛ 1903ի տետրակին եւ թէ՛ 1913ի Տարեցոյցին մէջ։ Խմբակարի հրատարակուած օրինակին

ներքեւ քացատրական եռանկյուններ աւելցուած են որպէս փակագիծ ինն տող պարունակող անուանացանկի մը ուր անուն-մականունի կցուած են պատգամաւորի ներկայացուցած համայնքի տեղանունը եւ ի հարկին՝ ժողովին մէջ անոր պաշտօնը: Ձախի եռանկյունը կը յայտնէ. - «Թիւ պատգամաւորաց, եկեղեցական 4, Աշխարհական 21, Գումար 25»: Աջի եռանկյունը կը քացատրէ. «Պատկերին մէջ չըկան Միֆայէլ Թօփանէլեան, Ուստըրի, Դէորգ Թովմանեան Զրէսնոյ, Միֆայէլ Վարդանեան, Լորէնսի»: Վեցերորդ հրատարակուած տետրակի անուանացանկէն կը քացակայի Միֆայէլ Թօփանէլեան: Թէ իրապէս Միֆայէլ Թօփանէլեան, սպասեց մինչեւ պատգամաւորական ժողովի փակումը եւ դրաւ իր ստորագրութիւնը կրնայ ստուգուիլ այն պարագային երբ ժողովին ատենագրութիւնը երևան ելլէ:

Անգամ մը եւս, այս Սահմանագրութիւնը «Վասն առժամանակեայ գործադրութեան քաւարար եւ յարմարաւոր» համարելով, Մկրտիչ Խրիմեան Կաթողիկոս Հայրապետական կնիքը կրող իր 6 Սեպտ. 1902 Կոնդակին մէջ կ'ըսէ. - «...աղօթեմք հանապազ գի հզօր Աստուածն Գրիգորի, Ներսիսի եւ Սահակայ, այց առնելով տառապեալ հայրենեաց մերոց՝ որպէս ի հնումն Հրէաստանի, դարձ արասցէ նորոյդ Իսրայէլի հարազատ զաւակացդ Ս. Հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչի ի ծոց հայրենեաց:»

Սահմանադրական ժողովէն
Քացակայ Տարբեր

1. Ամուսնացեալ Քահանաներ. 1902ին Փրովիտէնսի մէջ կը բնակէին, իրարմէ անկախ, ընտանիքի մէկ կամ աւելի անդամներով Ամերիկա եկած անպաշտօն,

երկու քահանաներ, որոնցմէ մին՝ Սարանեան Սրբազան, Կաթողիկոսին ուղղուած տեղեկագիրի մը մէջ, նկարագրած էր որպէս «փերեզակ»: Միւսը հիւանդ զաւակի մը հոգով զբաղած էր: Երրորդ քահանայ մը՝ Վահրամ Մսրըլեան: Միւսներէն աւելի կանուխ արեւմտեան Թիւրքիայէն ժամանած եւ հաստատուած Նիւ Ճըրզի, ոչ շատ հեռու Նիւ Եորքէն, յուսախար ըրած էր Սարանեան Սրբազանը Շիֆակոյի շրջանի հայ համայնքը որպէս եկեղեցական ծուխ կազմակերպելու առաջնութիւն մը ձախող արդիւնքի մը հասցնելով:

Գալիֆօրնիա, Յրէզնոյի մէջ գրեթէ ձրիաբար իբր ծխատէր հովիւ ծառայող շուշտակ վարդապետ մը՝ Հ. Ահարոն Մելքոնեան, իրմէ առաջ Ամերիկա գաղթած Սրապիոն որդիի հոգածութեան տակ, կ'ապրէր յառաջացած տարիքի մէջ (վախճանեցաւ 1911ին): Այս հոգեւորականն ալ քացակայ եղաւ ժողովէն, կամ հրաւեր ստացած չըլլալով կամ ծերութեան պատճառով մինչեւ Ուստըր յոգնեցուցիչ ուղեւորութիւն կատարել չհամարձակելով:

2.- Իգական սեռի պատգամաւորներ. Քսաներորդ Դարու առաջին տասնամեակէն նոր մուտք գործած Ամերիկայի հայ գաղթականներու մեծամասնութիւնը այր մարդիկ էին: Աւելի քան քառասուն տարի ետք՝ 1946ի աշնան երբ եռօրեայ երեսփոխանական ժողով գումարուեցաւ Ուոթըրթաունի (Մաս.) Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, շուրջ 75 երեսփոխաններէն (հոգեւորականները ներառեալ) հազիւ 3ը իգական սեռէն էին: Միացեալ Նահանգաց մէջ կիներ որոշ տարիքի հասնելէ ետք հազիւ 1920 թուականին իրաւունք ձեռք բերին քաղաքացիական պետական ընտրութեանց քուէարկելու, եւ այդ՝ երկարատեւ պայքար մղելէ ետք: «Զնոյն... Սահմանադրու-

թիւնն... Գտա՛վ վասն առժամանակեայ գործադրութեանն քաւարաւ...»: Մկրտիչ Խրիմեան Կաթողիկոսի 1902ի ամրան վերջերը առ Ամերիկայի հայոց Առաջնորդ Յովսէփ Եպս. Սարանեան ուղղած կոնդակէն այս բառերը գաղափար մը կու տան Թեմական այս սահմանադրութեան մասին, զոր խմբագրողները քիչ թէ շատ ազդուած ըլլալու էին բրժահայոց Ազգային Սահմանադրութենէն եւ Ռուսահայոց Պոլոժէնիայէն, երկուքն ալ ԺԹ. դարու նորութիւններ: Խրիմեան Կաթողիկոս վախճանեցաւ 1907ին, երբ Ամերիկայի Թեմին հրաժարած առաջնորդ Սարանեան Արք. կը սպասէր իր յաջորդին՝ Եգնիկ Սրբազան Ապահունիի արտասահմանէն ժամանումին:

1921ի ամրան վերջը երբ Մայր Աթոռ Էջմիածինի միջամտութեամբ Ամերիկայի Թեմը օժտուած էր նոր առաջնորդով մը յանձին Տիրայր Եպս. Տէր Յովհաննիսեանի, յաջորդ տարու ան թեմական գրպանի օրացոյցը պատրաստելու աշխատանքին մէջ Առաջնորդարանի պաշտօնեան յարմար տեսած էր սահմանադրութենէն քաղուածներ ընել Թեմակալ հովիւներու եւ հոգաբարձութեանց վերաբերեալ (Յօդուածներ 15- 59): Յայտնապէս մօտ 20 տարուան կիրարկումէ ետք այդ երկու կարեւոր յօդուածներուն մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն: Այս իրողութիւնը ենթադրել կու տայ թէ Սահմանադրութեան ամբողջ 90 յօդուածները կը մնային անփոփոխ:

Այս սահմանադրութեան քառացանկին մէջ քանիցս կ'երեւի թեմ քառը ծուխի իմաստով: Բարեբախտաբար այդ սխալը սրբագրուած էր Բ. Համաշխարհային Պատերազմի զինադադարի յաջորդող շրջանին երբ Դէորդ Զ. Զէօրէճեան Կաթողիկոս իր կողմէ ներմուծուած

քարեփոխումներով վաւերացուց Տիրան Արք. Ներսիսեանի առաջնորդութեան Բ. Քառամեակի միջոցին Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի պատգամաւորական ժողովէն առաջարկուած քարեփոխումները կանոնադրութեան: (1949ին Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդարանի հաստատումի յիսնամեակին առթիւ Նիւ Եորք հրատարակուած ՎԻՃԱԿԱՑՈՅՑ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ԹԵՄԻՆ ՀԱՅՈՑ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ հատորը կազմողը, որ ներկայ յօդուածագիրն է, թեմ քառը ծուխի իմաստով օգտագործած է, առանց տեսած լինելու Վենետիկ տպուած Սահմանադրութիւնը):

Սարանեանի 1898ին Ամերիկայի Առաջնորդ նշանակուիլը օրուան կաթողիկոսին նախածնութեամբ եղաւ, առանց ժողովական քուէարկութեան: Յայտնի չէ թէ Սարանեանի յաջորդներէն Առաջնորդ Արսէն Ծ. Վրդ. Վեհունիի (1913-1917) ընտրութեան եւ յաջորդ Առաջնորդ Տիրայր Եպս. Տ. Յովհաննիսեանի (1921-1928) ընտրութեան առիթներով բեկնածուներու եռապատիկ ցանկ ներկայացուած է՝ քուէարկողներուն: 1931 Փետրուարին Նիւ Եորքի մէջ գումարուած երեսփոխանական ժողովը, ի հեռուկա առաջնորդի ընտրութիւնը տնտեսական պատճառով յետաձգել թելադրողներուն, բեկնածուներուն եռանուն ցանկի մը վրայէն 37 քուէով Ամերիկայի Արեւելեան Թեմին առաջնորդ ընտրեց Մանչէսթըրի (Անգլիա) հայոց հովիւ Ղեւոնդ Եպս. Դուրեանը:

Հիւրընկալութիւն. Սահմանադրութիւնը իրենց ստորագրութեամբ 1902 Յուլիսի երկու իրերայաջորդ օրերու ընթացքին հինգ նիստերով սրբագրած եւ վաւերացուցած 24 կամ 25 լիազօր պատգամաւորները, ներառեալ չորս հոգեւորականները Ուստըրի մէջ ուր

օրենսնեցան, նիստերու միջեւ արտօնուած դադարներուն ուր կրցան ճաշել կամ ընթրել, այս յօդուածագիրը չունի, որեւէ տեղեկութիւն: Ուստրը բլուրներու վրայ շինուած քաղաք ըլլալով հանդերձ, իր խիստ ծանօտանալի յաջորդող Յուլիսին հակամէտ է տօքագին եղանակ ունենալ երբեմն: 1902ին չկային սրահի օդ զովացնելու մեքենական ելեկտրական միջոցները: Ս. Փրկիչ եկեղեցւոյ ժողովարարին մէջ երկարատեւ պահերով փակուած այդ ափ մը ռաիվիրանները ի հարկէ ծարաւ ունեցան, եթէ նոյն իսկ փոյր չըրին մի քիչ տոկալ անօրութեան: Կայի՞ն արդեօք ձեռներէջ հայուհիներ Ուստրի մէջ այդ օրերուն, իրարու հետ գործակցելով զովացուցիչ ըմպելիք եւ ճաշ մատակարարելու ժողովականներուն: Եթէ տպագրուած յուշեր չկան ժողովին մասին աւելի տեղեկութիւն տուող, կարելի է յուսալ որ թաղուած եւ լոյսին գալիք օրագրութիւն կամ նամակ կրնայ օր մը նոյնացնել ժողովին պատմութիւնը:

ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ որոնք պատգամաւոր դրկեցին 1902ի համագումարին. իրարու հարեւան, սահմանակից, հիւսիսէն Մասաչուսէց նահանգէն մինչեւ Փենսիլվանիա նահանգ Ադլանդեան Ովկիանոսին դպչող վեց նահանգներու մէջ հայաբնակ 14 մեծ կամ փոքր քաղաքներ պատգամաւորներ եկան: Այս քաղաքներէն Ուստրը, միակն էր հայ եկեղեցւոյ շէնք ունեցողը: Ասոնց վրայ կ'աւելնար Գալիֆօրնիայի Ֆրէզնօ քաղաքին մէջ 1900ին օծուած Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին: Պատգամաւորներէն ոմանք, ինչպէս ժողովին Ա. Ատենապետ Տֆր. Յովհաննէս Արշակունի (պատգամաւոր Ֆրէզնօի), իրենց ներկայացուցած ծուխին քնակիչ չէին:

Ժողովին մասնակցող չորս հոգեւորականները առաւել կամ նուազ ծանօթ դէմքեր էին: 1. Նախագահը Յովսէփ

Եպիսկոպոս Ամերիկայի, զանց ըրած էր իր մականունը, Սարահեան: Ան աւելի քարձր պաշտօնի մը վրայ վախճանեցաւ Վանի մէջ Հոկտ. 2, 1913ին, եւ անոր գերեզմանը, հայաշատ պատմական այդ ոստանի Նորաշէն անուն եկեղեցւոյ քակին մէջ, քանդուած է թիւրքերու ձեռքով եղեռնի օրերուն: 2. Արսէն Վարդապետ Ե. Վեհունի, հովիւ Փրովիտէնսի եւ տասնամեակ մը ետք առաջնորդ Ամերիկայի Թեմին շուրջ երեք տարի, պառակտում պատճառեց, հարկադրուեցաւ հրաժարիլ եւ 20ական թուականներուն գնաց Կ. Պոլիս, ուր 1927ին Թիւրքիոյ Հայոց Պատրիարքութեան Վանօթից Խորհուրդի նախագահ էր եւ անդամ Կտակաց Հոգաբարձութեան: 3. Մաշտոց Վարդապետ Փափագեանց, Արմաշի դպրեւանքի անդրանիկ շրջանաւարտ դասարանէն, 10 տարի Ամերիկա մի քանի ծուխերու մէջ իբր հովիւ ծառայելէ, ուսումը շարունակելէ ետք, Մայր Աթոռի գիտութեամբ կարգաթող եղաւ, վերադարձաւ Կ. Պոլիս, ուր Ազատամարտ թերթի խմբագիրի պաշտօն վարած միջոցին ձերբակալուեցաւ, աքտուեցաւ եւ նահատակուեցաւ 1915ի եղեռնին: 4. Ղեւոնդ Վարդապետ Մարդուկէսեան, նախապէս Բողոքական քաղաքի, վախճանեցաւ շնորհագուրկ վիճակի մէջ 1936ի ամրան Շիֆակոյի մէջ: Թաղուած է Նիւ Եորքի Ֆլաշինկ թաղի Սիտրը Կրօվ գերեզմանատունը:

Աշխարհական քան պատգամաւորները կը ներկայացնէին հայ համայնքներ որոնք ներկայիս ունին իրենց սեփական եկեղեցական շէնքերը (տունեալ քաղաքի կամ արտարձանի մէջ, ի քաց առեալ Մասաչուսէց նահանգի Պրայքըն եւ Միլֆլըտ աւաններու համայնքները: Պրայքըն Պոսթոնի մէջ հարեւան աւաններէ շրջապատուած

մարդաշատ աւան մըն էր, իսկ Միլֆրետ, Ուստրրի հարաւ արեւելքը՝ Ուայթինգվիլի հարեւան փոքր աւան մըն էր:

Քսան պատգամաւորներէն իւրաքանչիւրի մասին տեղեկութիւն գտնել հնարաւոր չեղաւ երկու երրորդ համեմատութեամբ: Տրամադրելի յիշատակարան - տարեդարձի գրեղկներ, ծուխերու սահմանափակ, երբեմն թերի պատմութիւններով, առայժմ մոռացութեան մշուշին մէջ թաղուած կը պահեն այս դէմքերէն շատերը: Ո՞վ գիտէ, թերեւս ոմանք ի սպառ հեռացան Ամերիկայէն, ինչպէս չորս հոգեւորականներէն երեքը: Իսկ եթէ գտնուեցան ոմանք որոնք մահազդի արժանացան Ամերիկահայ կամ «օտար» մամուլին մէջ, թերեւս համբերատար պրպտող մը կարենայ երեւան հանել այդպիսի մահազդներ:

Հետեւելով այն շարքին, որով կ'երեւին այս մարդոց անունները Վենետիկեան 1903 թուակիր հրատարակութեան մէջ, առաջին դէմքն է. - Յովհաննէս Արշակունի, Ա. Ատենապետ, Պատգամաւոր Ֆրեզնոյ: Ծնած 4. Պուլիս շուրջ 1852ին: Շրջանաւարտ Ֆիլատելֆիոյ բժշկական համալսարանէ որպէս նմանաբոյժ: Հետաքրքրուած է ոգեհարցութեամբ: Նիւ Եորքի հայութեան քանախօսութիւններ տուած է ընկերային-քարոյական նիւթերու շուրջ: Ամերիկայի հայոց երկրորդ հովիւ Մադաֆիա Վրդ. Տէրունեանի արտօնութեամբ քարոզներ եւ խօսած է Նիւ Եորքի եպիսկոպոսական առաջնորդին հայոց ժամապաշտութեանց համար տրամադրուած աղօթավայրերու մէջ: Մեռած է 73 տարեկան Նիւ Եորքի մէջ, դիակիզուած: Տէր. Արշակունիի դարմանատունը կը գտնուէր 27րդ փողոցի վրայ Մանհաթընի արեւելեան կողմը, ուր շատ մը հայ գաղթականներ իրր

վարձակալ կը բնակէին գրեթէ մինչեւ 20րդ դարու վերջաւորութիւնը:

Յովհաննէս Կ. Հիւրմիւզ. Բ. Ատենապետ, պատգամաւոր Նիւ Եորքի: Ի նպաստ Վանի սովահար հայութեան Սարանեան Սրբազանի առաջնորդութեան սկզբնական շրջանի կազմուած հանգանակիչ յանձնախումբին անդամ: Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Նիւ Եորքի նորակազմ մասնահիւղին անդամակցած է 1909ին: Արմենակ Շիշմանեան, Ա. Ատենապետ, պատգամաւոր Ռէստ Զօպօբնի, Նիւ Ճըրզի: Տաղանդաւոր գծագրիչ, ծնած Տիգրանակերտ, ուր իր ուսուցիչ Գարեգին Վրդ. Սրուանձտեանցի թելադրութեամբ, հայրսուրբին «Թորոս Աղբար» գիրքը պատկերագրողը նկարներ կը յօրինէ: Ամերիկա հազիւ գաղթած, կանանց զգեստներու նորաձեւութեան նիւղին մէջ իր գծելու ձիրքով յաջող դիրքի կը հասնի: Իր ծաղրանկարները երեւցած են հայրենակից Հայկակ Էկինեանի Նիւ Եորք հրատարակուող Ազատութիւն թերթին մէջ, ինչպէս նաեւ Ամերիկեան լրագիրներու մէջ: Գրած է հայերէն թատրերգութիւններ 1895ի թրքահայոց կոտորածներու թմայով, միաժամանակ դերուստյոյ ըլլալով Ռէստ Զօպօբնի Հայ Մարզական Կանառի դերակատարներուն: Դեկտ. 7, 1905ին ստորագրած է Ռէստ Զօպօբնի մէջ շինուելիք հայ եկեղեցւոյ հողին կալուածաբուղբը: Այժմու Ս. Խաչ եկեղեցւոյ (եւոնիւրն Սիթի) կառուցումէն տարիներ առաջ Արմենակ Շիշմանեան կը ծառայէր որպէս ատենապետ տեղւոյն հոգաբարձութեան: 1911ին յանկարծամահ եղաւ 52 տարեկան, եւ մեծաշուք թաղումի արժանացաւ:

Աւետիս Պ. Աւետիս, պատգամաւոր Պոսթոնի, ծնած Թալաս (Կեսարիա) 1868 Հոկտ. 19ին: Միջնակարգ ուսումը ստացած է Այնթապ, Կիլիկիա,

կեդրոնական Թիւրքիոյ Գոլէնին մէջ, ուր ազդուած է գոլէնի դեկավարող Ամերիկացի Բողոքական միսիոնարներէն: Ամերիկա հասնելուն կը շարունակէ ուսումը Վըրմոնթ Նահանգի եւ Շիֆակոյի համալսարաններու մէջ, հետեւելով երկրագործութեան վերաբերող դասընթացներու: Մաղափա Վըդ. Տէրունեանի կարճատեւ հովուութեան շրջանին անոր արտօնութեամբ 1895ին կը սկսի ֆարոգչութիւն Պոսթոնի հայ համայնքին մէջ: Կրօնական ասպարէզ մտնելու փափաքով գրաւոր կը դիմէ Խրիմեան Կաթողիկոսին, այնպիսի ժամանակ մը երբ որեւէ հայ եպիսկոպոս չկար Ամերիկայի մէջ: Սէլեան իր դիմումին մէջ հայրապետէն կը խնդրէր արտօնութիւն, ձեռնադրուելու Անկլիքան (եպիսկոպոսական) եպիսկոպոսէ մը: Զարմանալիօրէն, Խրիմեան Կաթողիկոս Յունիս 19, 1897 թուակիր պատասխանի վերջաւորութեան, ակնարկելով այդ օրերուն Ս. Էջմիածինէն Ամերիկա եպիսկոպոս ղրկելու դժուարութեան, կը վստահեցնէ Սէլեանը.- «Ես ամենայն ազատութեամբ կը թոյլատրեմ որ դուք Անգղիական եպիսկոպոսէն ձեռնադրութիւն ընդունիք» Այդ թղթակցութենէն հազիւ մէկ տարի ետք, Խրիմեանի նախաձեռնութեամբ Ամերիկա վերադարձաւ եպիսկոպոսութեան քարձրացած Յովսէփ Սարանեան: Աւետիս Սէլեան չհետապնդեց հայ հոգեւորական դառնալու իր նախկին փափաքը, սակայն յարատեւեց իր ծառայասիրութեան մէջ: Եղաւ Հ.Բ.Ը.Միութեան Պոսթոնի մասնաճիւղին հիմնադիրներէն 1908ին, անոր Կեդրոնական Վարչութեան անդամ եւ 1930ին ծանուցուեցաւ որպէս Պատուոյ անդամ: Աւետիս Սէլեան 1920ին անդամ էր Ամերիկայի Առաջնորդարանի Տնտեսական ժողովին, յաջորդ տարին՝ ատենապետ նոյն յանձնաժողովին:

Գէորգ Պ. Թովմանեան, պատգամաւոր Զրէգնոյի: Տֆթ. Յ. Արշակունիի նման կը բնակէր իր ներկայացուցած ֆաղափէն տարրեր ֆաղափ մը՝ Ուստըր: Ան առեւտրական մըն էր, տէրը այր մարդոց զգեստեղէններու վաճառատունի մը: Մաշթոց Վըդ. Փափագեանցի Ուստըրի մէջ հովիւ եղած միջոցին Թովմանեան Միֆայէլ Թօփիանէլեանի հետ միաժամանակ ընտրուած է պատգամաւոր 1897 Յունիս 25ին:

Գէորգ Վարդեբեքեան, պատգամաւոր Պրայքընի (Պոսթոն): Յ. Խաչմանեանի կազմած հանրագիտակ Տարեգիրքին (1925) մէջ կ'երեւի անունը Պրուֆլին (Ն.Ե.) բնակող կամ գործող կօշկակար Գ. Վարդեբեքեանի մը: (Եղած է ժամանակաշրջան մը երբ կարգ մը ամերիկահայեր - արդուկիչ, կօշկակար, նպարավաճառ, սափրիչ - իրենց տան վարի մասը, մօտը փողոցին, կ'օգտագործէին իբրեւ առօրեայ աշխատավայր: Յարմար պարագային ամուսնացած զոյգեր միասին կը գործէին: Այս կացութիւնը ակնբախ էր Ֆիլատելֆիա: Կը պատահէր նաեւ Փէրըրսըն (Նիւ ձըրզի) եւ Ուստըր:

Օհան (Աղայեկ) Ժամկոչեան, պատգամաւոր Իսթ Ուոքըրթաունի (Մաս.), ծնած Խարբերդ Յունուար 1, 1860ին, մեռած Ուոքըրթաուն 1945 Յունիս 27ին: Պոսթոնի հարեւան Ուոքըրթաունի բազմացող հայութեան համար եկեղեցական ուրոյն համայնք կազմել ծրագրող յանձնախումբի տարիքով աւագ անդամն էր: Հանդիսացաւ նաեւ նոյն աւանի Ս. Յակոբ Հայց. եկեղեցւոյ շինութեան Յանձնախումբի անդամ, իր ծառայութիւնը սկսելով, եկեղեցւոյ օծումէն (1931) տարիներ առաջ, Աղայեկ Ժամկոչեան իր կտակին մէջ գումար մը յատկացուցած է Հ.Բ.Ը.Միութեան:

Եզրակացութիւն.- Քսան

պատգամաւորներէն հազիւ եօթը փորձած եմ ներկայացնել: Անոնցմէ ոչ մէկը կը թուի իրաւաբան եղած ըլլալ: Մնացեալներուն մէջ կա՞ր այդպիսին: Աւելին պրպտել փորձողը մատչելի այլ աղբիւրներու մէջ թերեւս կարենայ գտնել նորութիւններ այդ հարցումի պատասխանին հետ: Ինչ որ պատահեցաւ 1902ին

Մայր Աթոռէն դէպի Ուստըր, Ամերիկա, եղաւ սա.- քանաստեղծ, հայրենասէր, յարգուած «Հայրիկ» մը իր գրասեղանին հասցուած 90 յօդուածներ պարունակող Սահմանադրութիւնը իբր ընծայ հաստատեց եւ իր աղօթքները անոր միացնելով ղրկեց ուկրաինոսէն անդին ապրող իր հարազատ զաւակներուն:

ԱՐՏԷՆ Ա. ՔԶՆՅ. ԱՇՃԵԱՆ

ԱՂԲԻԻՐՆԵՐ

- 1.2. Ամերիկահայ Տարեցոյցը, Ա եւ Բ տարի 1912, 1913 Մուշեղ Արք. Սերոբեան, Պոստոն
- 3.4. Օրացոյց Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն Ամերիկայի, 1921, 1922, Ուստըր
5. Ամերիկահայ հանրագիտակ տարեգիրք 1925 Յ. Խաչմանեան, Պոստոն
6. Գրպանի օրացոյց 1927 Կ. Պոլիս
7. Պատմութիւն Հայ Կեսարիոյ. Արշակ Ա. Ալպոյանեան, Գահիրէ 1937
8. Հայ հանրագիտակ, գիրք Ա. Մկրտիչ Վրդ. Պոտուրեան 1938 Պուրէշ
9. Հայ Կղերն Ամերիկայի մէջ, Տիգրան Մկունդ, 1945, Ուիհոֆըն, Նիւ Ճըրզի
10. Լուսաւորչի Կանթեղ. Յիշատակ Ամերիկահայ վիճակի 1946 տարւոյ Ազգային Երեսփոխանական Ժողովոյ, Ուոքըրթաուն, Մաս. Տէր. Յ. Մովսիսեան կազմող
11. Ամիտայի Արձագանգներ, Տիգրան Մկունդ, 1950 Ուիհոֆըն, Նիւ Ճըրզի
12. Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը. Պատմութիւն եւ նպատակ. Պետրոս Նորհատ, 1966, Նիւ Եորք (Անգլերէն)